مطالعات تاریخ و تمدن ایران و اسلام

دوره ۴، شماره ۱، بهار ۱۳۹۸

صفحات ۶۳- ۴۹

Online ISSN: ۲۴۷۶- ۶۸۵۲

Print ISSN: ۲۵۳۸-۶۳۱X

www.irijournals.com

تبارشناسی نقش آبدارخانه در پیدایش رشوه خواری و باز تولید آن

محمد یعقوبی[۱]، اسماعیل محمودی[۲]

[۱] استادیار زبان و ادبیات عربی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

[۲] دانش آموخته دکتری تاریخ دانشگاه اصفهان

چکیده

آبدارخانه، آبدار، آبدارچی از اصلاحات دیوانی مرسوم و معمول در حکومت های ایرانی بوده‌که با تشکیل نخستین حکومت ها در ایران، آبدارخانه، بخشی ازدربار و دیوان شد و وظیفه تهیه‌ی نوشیدنی های شاه و دربار، برعهده‌اش نهاده شد که با گذشت زمان وبه تدریج، وظایفش گسترده تر و مهمترشد. در عهد صفویه با رواج قهوه خانه ها و استقبال از چای و قهوه توسط شاه و کارگزاران حکومتی، تهیه چای، قلیان و قهوه شاه و"اندرون شاهی" نیز به وظایف رسمی "آبدارچی" اضافه شد و جزء "اندرونیان" شاه و دربار گشت. آبدارخانه که کارکرد رسمی آن مأمور تهیهٔ نوشیدنی‌ها بود باگذشت زمان و خاصه در عهد قاجار، کارکردهای غیر رسمی تری یافت که در تاریخ نقش آفرین و شایسته تامل و بازکاوی است. برآمدن "صدراعظم" ها و تبدیل آن به کانون میانجی مردم و حاکمیت، قدرت‌طلبان و شاه، و واسطه گری مراجعه کنندگان و مدیر، اخذ رشوه تحت عنوان "شیرینی" و سفارش افراد، شاید از مهمترین کارکردها و کارویژه های غیر رسمی نهاد آبدارخانه در گذر تاریخ ایران بوده است که در نهایت به بازتولید قدرت نامشروع، قانون گریزی و رواج فساد اداری منجر شده است. آبدارچی به خاطر اطلاع کامل از جریان روند کارها و زد و بندهای دربار و اداره از سویی و نیز تخلیه احساس کم انگاری ناشی از فقدان منصب رسمی و منزلت اداری از سویی دیگر و فراهم بودن زمینه‌های تاریخی، تکاپوی آبدارچیان برای ابراز وجود و کسب منافع شخصی در کنار حاکمان و مدیران را موجب شد. مضافا اینکه فقدان نهادهای نظارتی، گسترش فرهنگ ارجحیت منافع شخصی بر عمومی و دلایلی از این سنخ باعث شده که بستر برای کسب منافع شخصی هموار باشد و چه بسا اخذ رشوه آسان ترین راه وصول به منافع شخصی وکسب قدرت برای نهاد آبدارخانه می‌تواند باشد. تبدیل‌آبدارخانه به یکی از کانون های قدرت، سبب قانون گریزی و بازتولید فساد شد. این پژوهش در پی پاسخگویی به این پرسش اساسی است که اساسا قدرت آبدارخانه محصول چیست؟ و به عبارتی در پی تبارشناسی قدرت آبدارخانه از دوران قاجار تا به امروز و البته با نگاهی به "اندرون" شاه نیزدر دوران صفویه است.

واژه‌های کلیدی: قدرت، آبدارخانه، رشوه، دربار (اندرون)، اداره

مطالعات تاریخ و تمدن ایران و اسلام

دوره ۴، شماره ۱، بهار ۱۳۹۸، صفحات ۶۳- ۴۹